

Wprowadzenie

Rok 2025 jest datą upoważniającą do celebracji obchodów 60-lecia Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego Uniwersytetu Łódzkiego. Wprawdzie zasadniczy kształt strukturalny jednostki został uformowany nieco wcześniej, bo w 1961 r., po przeniesieniu na Wydział Ekonomiczny katedry i studiów socjologicznych, niemniej dopiero decyzją Senatu i Rektora z 1 czerwca 1965 r. powołano strukturę organizacyjną UŁ w aktualnie funkcjonującej formie.

Wcześniejsze okresy funkcjonowania unikalnej w skali kraju jednostki akademickiej zostały obszernie zaprezentowane w publikacjach wydanych z okazji poprzednich rocznic trzydziesto, czterdziesto i pięćdziesięciolecia funkcjonowania Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego. Ostatnie dziesięciolecie przebiegało pod znakiem przemian makrospołecznych zachodzących w sferze społeczno-ekonomicznej i krajowych zasad polityki edukacyjnej, naukowej, jak również przekształceń zachodzących w różnych wymiarach na poziomie całej Uczelni oraz Wydziału. Przekształcenia organizacyjno-prawne wprowadzone w drugiej połowie drugiej dekady XXI w. przez gabinet ministra J. Gowina zniosły obowiązek utrzymania wydziałów jako zasadniczych struktur organizacyjnych wyższych uczelni. Władze Uniwersytetu Łódzkiego, z pełnym poparciem społeczności akademickiej, zdecydowały jednak o podtrzymaniu struktur wydziałowych. W ramach Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego utrzymano również uprzednią strukturę organizacji aktywności dydaktycznej na poziomie instytutów oraz badawczej i dydaktycznej na poziomie katedr. Podjęto decyzję o stopniowym wycofywaniu się ze struktur zakładowych jako elementów składowych katedr. W efekcie na Wydziale funkcjonuje 8 instytutów oraz 34 katedry. Tak zwana reforma Gowina zmieniła również zasadniczo system finansowania uczelni wyższych.

Przedmiotem oceny i istotnym źródłem finansowania stały się nie wyniki naukowe i dydaktyczne osiągane przez wydziały jako struktury organizacyjne uczelni, ale osiągnięcia uzyskiwane przez uczelnie w ramach poszczególnych dziedzin i dyscyplin naukowych, niezależnie od struktury organizacyjnej. W efekcie owej ewaluacji łódzką ekonomię i finanse sklasyfikowano w kategorii B+, geografię społeczno-ekonomiczną i gospodarkę przestrzenną również w kategorii B+, a socjologię w kategorii A.

8 Najbardziej charakterystyczną cechą przekształceń ostatniego dziesięciolecia jest tendencja do podtrzymywania szeroko rozumianej tradycji uprzednich szkół naukowych, jak również do wprowadzania nowych obszarów badawczych, modyfikacji procesów dydaktycznych i rozwiązań organizacyjnych. Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny należy do czołówki ośrodków naukowo-badawczych i dydaktycznych w zakresie nauk ekonomicznych i socjologicznych w kraju, a także do znaczących ośrodków w skali międzynarodowej. Publikacje i badania naukowe pracowników Wydziału są znane zarówno w krajowym jak i w międzynarodowym środowisku naukowym. Przedstawiciele Wydziału zasiadają w krajowych strukturach polskiej nauki (prof. dr hab. A. Welfe, członek rzeczywisty i wiceprezes PAN, prof. dr hab. K. Kaźmierska, członek RDN), reprezentowali Wydział we władzach krajowych i międzynarodowych stowarzyszeń naukowych (prof. dr hab. C. Domański, Prezes Polskiego Towarzystwa Statystycznego, prof. dr hab. Krzysztof T. Konecki, Przewodniczący Polskiego Towarzystwa Socjologicznego). Przy Wydziale afiliowanych jest sześć czasopism naukowych, wśród których „Comparative Economic Research” dysponuje bardzo wysoką punktacją (100 pkt. przyznanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego).

Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny jest największym wydziałem Uniwersytetu Łódzkiego pod względem liczby zatrudnionych pracowników. Zatrudnia ponad 400 nauczycieli akademickich oraz prawie 120 pracowników administracji. Cieszy się relatywnie wysoką popularnością wśród absolwentów szkół średnich, o czym świadczy niemała liczba studentów (ok. 4500), pomimo negatywnych tendencji demograficznych w kraju, co stanowi ok. 17% studentów Uniwersytetu Łódzkiego. To efekt unowocześniania programów nauczania, w ramach 15 oferowanych kierunków studiów I i II stopnia, studiów stacjonarnych oraz niestacjonarnych, a także dostosowywania do potrzeb rynku pracy w skali lokalnej, krajowej i międzynarodowej. Wydział z powodzeniem rekrutuje również studentów z zagranicy na studia dzienne w języku angielskim. W wyniku zmiany regulacji prawnych na poziomie krajowym przeobrażeniom uległo kształcenie w zakresie studiów doktoranckich. Zostały przeniesione z wydziałów i zorganizowane według dziedzin naukowych na poziomie Uniwersytetu. Niemniej Wydział dysponuje uprawnieniami

do kontynuowania kształcenia doktorantów oraz przeprowadzania procedur habilitacyjnych w zakresie ekonomii i socjologii. Wydział aktywnie rozwija współpracę międzynarodową w zakresie prowadzenia wspólnych badań, organizacji konferencji oraz szkoły letniej wraz z wieloma ośrodkami naukowymi z Europy i krajów pozaeuropejskich. Dzięki programowi Ek-Soc *Visiting Fellowship* Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny każdego roku wyłania kilku wybitnych pracowników naukowych z całego świata, którzy prowadzą tu badania naukowe (we współpracy z naszymi naukowcami i doktorantami) oraz zajęcia ze studentami (w wymiarze 60 godzin). Studenci i pracownicy mają możliwość korzystania z programu Erasmus+. Wydział posiada bogate tradycje w budowaniu relacji z otoczeniem. Regularnie podejmowanych jest wiele działań mających na celu uprządkowanie przekazywanej wiedzy, inicjowanych przede wszystkim przez Radę Biznesu oraz Centrum Szkoleń i Praktyk Zawodowych.

Pracami Wydziału w minionym dziesięcioleciu kierowali Dziekani: dr. hab. Paweł Starosta, prof. UŁ, prof. dr. hab. Rafał Matera oraz dr. hab. Mariusz Sokołowicz, prof. UŁ. Natomiast w Kolegium Rektor-skim UŁ Wydział był reprezentowany kolejno przez prof. dr. hab. Zofię Wysokińską, prof. dr. hab. Pawła Starostę i dr. hab. Agnieszkę Kurczewską, prof. UŁ w randze prorektorów UŁ oraz przez prof. dr. hab. Rafała Materę, który został wybrany na Rektora UŁ na kadencję 2024–2028.

W przedłożonej monografii opisano przede wszystkim dorobek naukowo-badawczy instytutów i skupionych w nich katedr w latach 2015–2024, funkcjonujących na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym według stanu w 2025 r. Publikacja rozpoczyna się od wprowadzenia redaktorów opracowania: prof. dr. hab. Beaty Guziejewskiej i prof. dr. hab. Pawła Starosty oraz słowa wstępnego Dziekana Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego dr. hab. Mariusza Sokołowicza. Następnie scharakteryzowano szkołę naukowe i kierunki interdyscyplinarnych, aktualnych badań skupionych w ośmiu instytutach funkcjonujących na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym. W przypadku większości instytutów skoncentrowano się na ostatniej dekadzie ich funkcjonowania, w przypadku niektórych jednak nawiązano również do lat wcześniejszych, gdyż długa ewolucja i systematyczny rozwój naukowy jednostek nie pozwolił na abstrahowanie od wcześniejszych ważnych etapów rozwoju.

Rozdział I poświęcony jest Instytutowi Ekonometrii, którego pracownicy mają od lat ogromny wkład w rozwój polskiej oraz światowej ekonometrii. W jego skład wchodzi obecnie trzy katedry: Katedra Ekonometrii, Katedra Modeli i Prognoz Ekonometrycznych oraz Katedra Teorii i Analiz Systemów Ekonomicznych. W Instytucie Ekonometrii realizowano wiele znaczących projektów naukowo-badawczych w ramach grantów

zewnątrznych, pozyskanych w drodze konkursów. Na szczególne podkreślenie zasługują więc wysoka ranga i dorobek naukowy pracowników tego instytutu, ale rozwija on również dydaktykę, organizuje konferencje naukowe, współpracuje z otoczeniem instytucjonalnym i gospodarczym oraz umacnia konsekwentnie współpracę międzynarodową. Rozdział zawiera wykaz wybranych publikacji naukowych w czasopismach o zasięgu międzynarodowym oraz realizowanych projektów z zastosowaniem zaawansowanych metod ekonometrycznych.

W rozdziale II opisano łódzką szkołę ekonomii, Instytut Ekonomii i bogaty, wielowymiarowy dorobek jego pracowników. Obecnie w skład tego instytutu wchodzi 7 jednostek: Katedra Ekonomii Instytucjonalnej i Mikroekonomii, Katedra Ekonomii Międzynarodowej, Katedra Ekonomii Rozwoju, Katedra Funkcjonowania Gospodarki, Katedra Gospodarki Światowej i Integracji Europejskiej, Katedra Historii Ekonomii, Katedra Makroekonomii. Opisano przede wszystkim kierunki badań i zespoły badawcze, do szczególnie ważnych badań empirycznych zaliczyć można: badania w obszarze makroekonomii, bezrobocia i polityki fiskalnej, polityki monetarnej, badania w obszarze ekonomii instytucjonalnej, ekonomii rozwoju oraz ekonomii międzynarodowej. Przejawem różnorodności analiz są badania poświęcone historii gospodarczej oraz przedsiębiorczości i nauczaniu przedsiębiorczości. Wszystko to wzmacnia również rozwój dydaktyki i opiekę nad studentami (też w wymiarze międzynarodowym), co podkreśla obecne kierownictwo instytutu.

Przedmiotem rozdziału III jest Instytut Finansów, kierunki badań i dorobek naukowy jego pracowników. Autorki rozdziału, prof. dr hab. M. Marcinkowska oraz dr hab. A. Szymańska podkreślają jego dynamiczny rozwój zarówno w obszarze nauki, jak i dydaktyki. Świadczą o tym stopnie i tytuły naukowe uzyskane przez pracowników, wiele publikacji, nowe kierunki studiów i specjalności oraz unikalna współpraca ze studentami. Pracownicy wspierają ich rozwój naukowy poprzez współpracę w ramach kół naukowych i Studenckiej Kliniki Finansów. Działają tu trzy studenckie koła naukowe, które angażują studentów w różnorodne projekty o charakterze naukowym, jak i rozwijającym szereg kompetencji społecznych. Badania naukowe koncentrują się w 7 katedrach: Katedrze Bankowości, Katedrze Bankowości Centralnej i Pośrednictwa Finansowego, Katedrze Finansów Korporacji, Katedrze Finansów Publicznych, Katedrze Finansów i Rachunkowości MSP, Katedrze Rynku i Inwestycji Kapitałowych oraz Katedrze Ubezpieczeń.

Rozdział IV poświęcony został Instytutowi Gospodarki Międzynarodowej. Pracownicy instytutu prowadzą zróżnicowane badania naukowe, skoncentrowane wokół szeroko definiowanej problematyki finansów i biznesu międzynarodowego, zaś zainteresowania i publikacje naukowe

w ostatniej dekadzie mieściły się w dziesięciu, ciekawych, bardzo aktualnych i zróżnicowanych nurtach badawczych opisanych w rozdziale. Autorzy podkreślają również umiędzynarodowienie działalności dydaktycznej i naukowej.

Rozdział V nosi tytuł: *Interdyscyplinarne centrum badań nad wymiarem przestrzennym procesów społeczno-gospodarczych. Instytut Gospodarki Przestrzennej*. Instytut składa się obecnie z sześciu katedr, których działalność koncentruje się wokół ekonomicznych, środowiskowych i społecznych aspektów gospodarowania przestrzenią, analiz przestrzennych oraz problematyki rynku nieruchomości i procesów inwestycyjnych. Katedry zrzeszone w tym Instytucie to: Katedra Analiz Systemów Społeczno-Ekologicznych, Katedra Ekonometrii Przestrzennej, Katedra Gospodarki Regionalnej i Środowiska, Katedra Gospodarki Samorządu Terytorialnego, Katedra Inwestycji i Nieruchomości oraz Katedra Polityki Ekonomicznej. Opisano bogaty dorobek naukowy i dydaktyczny pracowników oraz ciekawą, bardzo ważną współpracę z otoczeniem społeczno-gospodarczym.

W rozdziale VI przedstawiono rozwój badawczo-dydaktyczny Instytutu Logistyki i Informatyki. Instytut pełni istotną rolę w prowadzeniu badań naukowych oraz kształceniu przyszłych specjalistów w dziedzinie logistyki i informatyki, innowacji, analiz przedsiębiorstwa, badań operacyjnych oraz polityki społecznej. Proces dydaktyczny jest koordynowany na trzech kierunkach studiów: logistyka I stopnia, logistyka w gospodarce II stopnia oraz informatyka ekonomiczna I stopnia. A programy nauczania łączą nowoczesne technologie, analitykę danych oraz aspekty logistyczne. Pracownicy angażują się w projekty naukowo-badawcze, zarówno krajowe, jak i międzynarodowe, co odzwierciedla różnorodność katedr: Katedra Analizy i Strategii Przedsiębiorstwa, Katedra Badań Operacyjnych, Katedra Informatyki Ekonomicznej i Medycznej, Katedra Logistyki i Innowacji oraz Katedra Pracy i Polityki Społecznej.

Rozdział VII poświęcony jest opisowi Instytutu Socjologii. Instytut ten jest obecnie federacją 7 katedr: Metod i Technik Badań Społecznych, Socjologii Kultury, Socjologii Organizacji i Zarządzania, Socjologii Polityki i Moralności, Socjologii Stosowanej i Pracy Socjalnej, Socjologii Sztuki oraz Socjologii Wsi, Miasta i Zmiany Społecznej. Rozdział zawiera opis bardzo bogatego dorobku naukowego pracowników, opis dorobku dydaktycznego, organizacyjnego oraz współpracy z otoczeniem społeczno-instytucjonalnym, w tym międzynarodowym. Kluczowym celem działalności naukowo-badawczej pracowników jest analiza zjawisk i procesów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki struktur społecznych, nierówności społecznych, tożsamości, polityki publicznej, migracyjnej, obywatelskiej, komunikacji, socjologii zdrowia, ciała, niepełnosprawności, problemów społecznych oraz przemian

kulturowych i technologicznych. Pracownicy zaangażowani są w działalność wydawniczą jako członkowie redakcji pięciu ważnych czasopism: „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Sociologica”, „Przeglądu Socjologicznego” – najstarszego periodyku socjologicznego w Polsce, „Przeglądu Socjologii Jakościowej”, „Qualitative Sociology Review” i „Władzy Sądenia”.

Przegląd szkół naukowych i bogatych kierunków badań na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym kończy opis Instytutu Statystyki i Demografii oraz wyzwań, jakie identyfikują autorki rozdziału. W ramach Instytutu funkcjonują obecnie 3 katedry: Katedra Metod Statystycznych, Katedra Statystyki Ekonomicznej i Społecznej oraz Katedra Demografii. Rozdział zawiera dokładny opis dorobku publikacyjnego pracowników. Autorki podkreślają, że ostatnią dekadę charakteryzują liczne wyzwania w działalności dydaktyczno-naukowej dla statystyków jak i demografów, wynikające z rosnącej ilości i różnorodności danych, coraz bardziej skomplikowanych problemów badawczych oraz z rozwoju technologii.

12 Jak zaznaczono na początku, uniwersytety to obecnie wyjątkowo ważne instytucje życia społeczno-gospodarczego. Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny UŁ to największy wydział zajmujący szczególne miejsce na mapie instytucjonalnej, ze względu na swoje rozmiary, interdyscyplinarność, różnorodność, wolność od uprzedzeń oraz współpracę z otoczeniem społeczno-gospodarczym. Obchodzony dekadę temu jubileusz pięćdziesięciolecia Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego skłaniał do ujęcia historycznego naszego rozwoju i systematycznej ewolucji, związanych z przemianami politycznymi, ustrojowymi oraz pokoleniowymi; skłaniał do opisu od powstania do bieżącego rozwoju. Aktualny jubileusz sześćdziesięciolecia jest pretekstem do spojrzenia na to święto również pod kątem wyzwań na przyszłość, naznaczonych przez ostatnie kryzysy wewnętrzne i zewnętrzne, turbulentne otoczenie, rozpoczęte procesy deglobalizacji oraz pojawienie się sztucznej inteligencji (SI).

O wyzwania na przyszłość zapytaliśmy ChatGPT¹. Otrzymałmy następującą odpowiedź:

W związku z gwałtownym rozwojem sztucznej inteligencji (SI) oraz dynamicznymi zmianami w społeczeństwie i gospodarce uczelnie będą musiały stawić czoła szeregowi wyzwań. Oto siedem najważniejszych, które mogą kształtować przyszłość edukacji wyższej w najbliższych latach:

¹ Prompt brzmiał: „Jakie są największe wyzwania przyszłości dla uczelni wyższych i wydziałów ekonomicznych, socjologicznych obecnie, w dobie rozwoju sztucznej inteligencji? Bądź inteligentnym oraz błyskotliwym naukowcem o wieloletnim doświadczeniu w pracy naukowo-dydaktycznej. Sformułuj 7 największych wyzwań na najbliższą dekadę (dostęp: 4.02.2025).

1. Rewolucja technologiczna i konieczność adaptacji do SI

Wzrost roli sztucznej inteligencji zmienia sposób przetwarzania danych, podejmowania decyzji i zarządzania zasobami. Wydziały ekonomiczne i socjologiczne będą musiały zaktualizować swoje programy nauczania, by wykształcić studentów, którzy nie tylko rozumieją te technologie, ale i potrafią je krytycznie analizować. SI będzie również narzędziem w samym procesie edukacji, a wykładowcy będą musieli dostosować swoje metody dydaktyczne do interakcji z nowymi technologiami.

2. Zmiana roli nauczyciela: mentor i facylitator

Sztuczna inteligencja będzie w stanie zautomatyzować wiele procesów edukacyjnych, takich jak ocena postępów, analiza wyników, a nawet udzielanie pierwszej pomocy w nauce. W związku z tym, tradycyjna rola wykładowcy jako „dawcy wiedzy” zniknie, a nauczyciele staną się bardziej mentorami, którzy pomagają studentom w nauce krytycznego myślenia, rozwiązywania problemów i tworzenia innowacyjnych rozwiązań. To będzie wymagało zmiany w kompetencjach nauczycieli oraz metodach nauczania.

3. Etyczne wyzwania związane z wykorzystaniem danych i SI

Uczelnie, szczególnie te zajmujące się naukami społecznymi i ekonomicznymi, będą musiały przygotować studentów na wyzwania związane z etyką w obszarze wykorzystywania danych i SI. Problem prywatności, przejrzystości algorytmów, odpowiedzialności za decyzje podejmowane przez systemy AI i zapobieganie uprzedzeniom w danych stają się coraz bardziej aktualne. Wydziały będą musiały wprowadzić nowe kierunki badań i kursy, które zajmą się etycznymi aspektami nowych technologii.

13

4. Edukacja zdalna i model hybrydowy

Pandemia COVID-19 pokazała, jak szybko i skutecznie można przejść na edukację zdalną. W przyszłości jednak, w obliczu rozwoju sztucznej inteligencji i nowych narzędzi edukacyjnych, uczelnie będą musiały zadbać o integrację tych rozwiązań w sposób, który nie tylko ułatwi dostęp do nauki, ale również zachowa elementy interakcji społecznych. Model hybrydowy, łączący nauczanie zdalne z tradycyjnym, stanie się normą, co będzie wymagało nowych standardów technologicznych, organizacyjnych i pedagogicznych.

5. Globalizacja i różnicowanie studentów

Globalizacja edukacji i wzrost mobilności studentów sprawiają, że uczelnie muszą stawić czoła wyzwaniom związanym z wielokulturowością, zróżnicowanymi stylami uczenia się oraz różnymi poziomami dostępu do technologii. Wydziały ekonomiczne i socjologiczne będą musiały dostosować swoje programy do różnorodnych potrzeb studentów z różnych regionów, a także uwzględnić wyzwania związane z globalnymi problemami, takimi jak zmiany klimatyczne, nierówności społeczne i transformacje gospodarcze.

6. Zatrudnialność i współpraca z przemysłem

Uczelnie, szczególnie w obszarze nauk społecznych, będą musiały jeszcze bardziej dostosować programy nauczania do potrzeb rynku pracy. Wydziały ekonomiczne i socjologiczne powinny nawiązać bliższą współpracę z firmami i organizacjami pozarządowymi, by przygotować studentów do rozwiązywania rzeczywistych problemów. Z kolei w kontekście rozwoju SI, szczególnie ważna będzie umiejętność pracy

z danymi i rozumienia zaawansowanych algorytmów, co będzie miało bezpośrednie przełożenie na przyszłą zatrudnialność absolwentów.

7. Zmiana w metodach badawczych i wymaganiach naukowych

Rozwój sztucznej inteligencji i narzędzi analitycznych wpłynie na same metody badań naukowych, szczególnie w obszarze ekonomii i socjologii. Wykorzystanie SI do analizy dużych zbiorów danych, modelowania zjawisk społecznych i ekonomicznych oraz przewidywania trendów będzie wymagało od naukowców nowych kompetencji technologicznych. Z drugiej strony, zautomatyzowanie niektórych procesów badawczych stawia pytania o przyszłość tradycyjnej roli badacza i naukowca. Będzie to wymagało redefinicji metodologii badawczej oraz wdrożenia bardziej złożonych i interdyscyplinarnych podejść.

Przyszłość uczelni wyższych i wydziałów takich jak ekonomia czy socjologia, w obliczu dynamicznego rozwoju sztucznej inteligencji, to czas wielkich zmian. Będziemy musieli nie tylko zaadoptować nowe technologie i podejścia edukacyjne, ale również zająć się wyzwaniami etycznymi, kulturowymi i społecznymi, które te zmiany ze sobą niosą. To także czas, w którym rola uczelni jako instytucji społecznych i edukacyjnych będzie poddawana nowym próbom, a ich przyszłość zależy od tego, jak skutecznie zaadaptują te wyzwania².

14

Z powyższego zestawienia wynika nacisk na działalność dydaktyczną uczelni, dużym wyzwaniem będą, w naszym przekonaniu, również zasady oraz zakres wykorzystania SI w działalności naukowej i publikacyjnej. Obecnie nie ma w tym obszarze zadowalających rozwiązań i podstaw prawnych. Z jednej strony wykorzystanie SI może pomagać w działalności naukowo-badawczej, z drugiej – niektórzy wydawcy proszą autorów o deklarację, że SI nie była używana w opracowaniu. Dużym wyzwaniem jest i będzie w najbliższej przyszłości też ocena jakości działalności publikacyjnej, problem ministerialnej listy czasopism oraz tzw. wydawców drapieżnych. Kwestią szeroko dyskutowaną w środowisku akademickim jest odejście od tradycyjnych prac dyplomowych oraz możliwość i zakres wykorzystania SI w szeroko rozumianej działalności naukowej i dydaktycznej.

Jako redaktorzy tego kolejnego już opracowania jubileuszowego mamy nadzieję, że skłoni ono do refleksji, do dalszego rozwoju i stawiania kolejnych wyzwań naukowych, ale również będzie źródłem dumy i satysfakcji z dotychczasowych osiągnięć naukowych, dydaktycznych i organizacyjnych.

Beata Guziejewska
Paweł Starosta

² ChatGPT (dostęp: 4.02.2025).